

Sl. 1. KATEDRALA U SARAJEVU POČETKOM 20. STOLJEĆA
FIG. 1. SARAJEVO CATHEDRAL, EARLY 20TH CENTURY

DRAGAN DAMJANOVIĆ

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
 FILOZOFSKI FAKULTET
 ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI
 HR – 10000 ZAGREB, I. LUČICA 3
 dragan.damjanovic@gmail.com

PREGLEDNI ZNANSTVENI ČLANAK

UDK 72.035.3 J. VANCAS (497.6)“18/19”

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.04. – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE
 I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

HUMANISTIČKE ZNANOSTI / POVIJEST UMJETNOSTI

6.05.01. – POVIJEST I TEORIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI, ARHITEKTURE,
 URBANIZMA I VIZUALNIH KOMUNIKACIJA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVAĆEN: 22. 4. 2014. / 10. 6. 2014.

UNIVERSITY OF ZAGREB
 FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
 DEPARTMENT OF ART HISTORY
 HR – 10000 ZAGREB, I. LUČICA 3
 dragan.damjanovic@gmail.com

SUBJECT REVIEW

UDC 72.035.3 J. VANCAS (497.6)“18/19”

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.04. – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE
 AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

HUMANITIES / ART HISTORY

6.05.01. – HISTORY AND THEORY OF FINE ARTS, ARCHITECTURE,
 URBAN PLANNING AND VISUAL COMMUNICATION

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 22. 4. 2014. / 10. 6. 2014.

NEOGOTIČKA ARHITEKTURA JOSIPA VANCAŠA U BOSNI I HERCEGOVINI

NEO-GOTHIC ARCHITECTURE OF JOSIP VANCAS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

HISTORICIZAM
 NEOGOTIKA
 SARAJEVO
 VANCAŠ, JOSIP
 ZAŠTITA SPOMENIKA

HISTORICISM
 NEO-GOTHIC
 SARAJEVO
 VANCAS, JOSIP
 MONUMENT PROTECTION

U članku se obrađuje neogotički segment opusa hrvatskog i bosanskohercegovačkog arhitekta Josipa Vancaša. To su projekti nastali tijekom školovanja u Beču (toranj crkve u Eppanu/Appianu) te realizacije u Bosni i Hercegovini: katedrala, rezidencija nadbiskupa i Prvostolnog kaptola Vrhbosanskog, franjevačka crkva u Sarajevu, zatim župne crkve u Žepču, Tuzli, Vitezu i Podmilacju kod Jajca.

This paper analyzes the Neo-Gothic segment of Josip Vancas's architectural work. Some of his most important works are: the church tower in Eppan/Appiano (made during his academic studies in Vienna) and some built in Bosnia and Herzegovina: the cathedral, the archbishop's residence, the Franciscan church in Sarajevo, the parish churches in Žepče, Tuzla, Vitez and Podmilacje near Jajce.

UVOD

INTRODUCTION

Opus Josipa Vančaša (Sopron, 1859. – Zagreb, 1932.), osobito njegovi radovi u Bosni i Hercegovini te Hrvatskoj, povjesničari arhitekture istražuju već desetljećima.¹ Usprkos tomu još je uvijek mnogo nepoznatih epizoda iz njegovoga života i stvaralastva, a to je i razumljivo jer riječ je o arhitektu s više od dvije stotine realizacija, među koje se ubraja 70 crkava, 10 građevina za razne organe vlasti, 12 školskih zgrada, 6 hotela i kavana, 110 palača i najamnih zgrada, 10 banaka itd.², koje je izgradio na širokom području, kako je to slikovito 1933. opisao Stjepan Szavits-Nossan „od Triglava do Ivanplanine”³, dakle na području koje obuhvaćaju današnja Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Slovenija. U dva ce se članka nastojati obraditi neogotički dio opusa ovoga arhitekta, zanimljiv s obzirom na veličinu i kvalitetu realiziranih građevina, koji je dosad bio nesistematiziran, a dijelom i nepoznat. U ovome tekstu bit će više riječi o njegovim neogotičkim radovima nastalim tijekom školovanja i na području Bosne i Hercegovine.

ŠKOLOVANJE JOSIPA VANČAŠA I BUĐENJE INTERESA ZA GOTIKU

JOSIP VANČAŠ'S EDUCATION AND HIS GROWING INTEREST IN GOTHIC

Povijest neogotike krajem 19. stoljeća u srednjoj Europi obilježena je snažnim utjecajem bečkog arhitekta Friedricha Schmidta, iz čije

škole proistječu i dva najvažnija arhitekta neogotike u Hrvatskoj – Herman Bollé i Josip Vančaš.⁴ U Vančaševu slučaju, uz Schmidtov, ne smije se zaobići ni utjecaj drugoga, tada najvažnijega bečkog neogotičara – Heinricha Ferstela, budući da se on školovao kod obojice – najprije na Visokoj tehničkoj školi, a potom na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču.

Vančaševo školovanje u Beču izuzetno je dobro dokumentirano zahvaljujući sačuvanim spisima obiju spomenutih institucija. Na Politehniku se upisao 1876. godine.⁵ Od poznatijih profesora koji su mu predavali ponajprije treba istaknuti arhitekta Karla Königa, kod kojega je slušao arhitektonske oblike, arhitektonsko crtanje, kompoziciju, perspektivu i antičko graditeljstvo. Kod povjesničara arhitekture Carla von Lützowa slušao je 1878.-1879. *Povijest antičke arhitekture*⁶, a 1879.-1880. *Povijest arhitekture srednjega i novog vijeka*.⁷ Među profesorima kojih je kolegije pohađao treba istaknuti i arhitekta Franza Grubera, kod kojega je učio crtanje ornamenata i glasovitoga bečkog arhitektonskog skulptora Rudolfa von Weyra koji ga je podučavao modeliranju.⁸ Najsnažniji je utjecaj na njega ipak izvršio Ferstel, koji mu je najprije držao predavanja iz predmeta sličnoga onome koji je slušao kod Lützowa, *Povijest arhitekture srednjega vijeka*⁹, te u završnoj godini studija 1880.-1881. kolegij *Arhitektonski crtež*.¹⁰

Drugi državni ispit položio je Vančaš među prvim studentima bečke Politehnike uopće, u srpnju 1881. upravo kod Ferstela, i to s odlikovanjem.¹¹ Što je radio sljedećih godinu dana, odaje nam njegova biografija: praktici-
rao je u ateljerima najprije zagrebackog arhi-

SL. 2. JOSIP VANČAŠ
(SOPRON, 22.3.1859. – ZAGREB, 15.12.1932.)
FIG. 2. JOSIP VANČAŠ
(SOPRON, 22 MAR 1859 – ZAGREB, 15 DEC 1932)

1 Najznacajniji tekst svakako je doktorat Jele Božić [Božić, 1989.]. Od ostalih djela treba istaknuti: PILAR, 1930: 80-81; MAKANEĆ, 1932: 2-4; HORVAT, 1933: 193-195; KRZOVIC, 1987.; BOŽIĆ, 1988: 379-390; KURTO, 1998: 369-385 (iscrpan popis radova s bibliografijom); DONIA, 2006: 92-94; JURIC, 2007: 516-523; DAMJANOVIĆ, 2011: 26-31.

2 S., 1929: 1-3. Slično, iako ne potpuno identično i u: HORVAT, 1933: 193-195; BOŽIĆ, 1988: 379; BOŽIĆ, 1989: 33.

3 SZAVITS-NOSSAN, 1933: 30

4 SISA, 2002: 170-187

5 TUWU, Post Nr. 1270., Matrikel Nr. 193/1876. Haupt-Katalog der ordentlichen und ausserordentlichen, sowie der Hörer der Bodencultur im Studienjahre 1876./1877., M-Z

6 TUWU, Haupt-Katalog der ordentlichen und ausserordentlichen, sowie der Hörer der Bodencultur im Studienjahre 1878./1879., N-Z

7 TUWU, Haupt-Katalog der ordentlichen und ausserordentlichen, sowie der Hörer der Bodencultur im Studienjahre 1879./1880., Mio bis Z

8 TUWU, Haupt-Katalog der ordentlichen und ausserordentlichen, sowie der Hörer der Bodencultur im Studienjahre 1879./1880., Mio bis Z

9 TUWU, Haupt-Katalog der ordentlichen und ausserordentlichen, sowie der Hörer der Bodencultur im Studienjahre 1879./1880., Mio bis Z

tekta Janka (vjerojatno Nikole) Grahora, a potom u glasovitomu bečkom atelijeru Fellner i Helmer.¹² Obrazovanje zatim nastavlja kod Friedricha Schmidta na Akademiji. Okolnost da je pod Ferstelovim mentorstvom izradio projekt za gotičku katedralu¹³ i odabir Schmidta za profesora, pokazuju njegov izrazit interes za gotiku u ranim fazama karijere. Upisuje se u listopadu 1882., a studira samo tri semestra: u zimskom i ljetnom semestru 1882.-1883. te u zimskom semestru 1883.-1884. Ispisnicu mu potpisuje Schmidt 3. ožujka 1884. u trenutku kada je već angažiran na gradnji sarajevske katedrale.¹⁴

O školovanju na Akademiji svjedoči nekoliko crteža sa studijskih putovanja objavljenih u časopisu „Wiener Bauhütte“¹⁵ i jedna studija baldahina-piramide tornja katedrale u Kölnu, koju je 1882., dakle neposredno nakon upisivanja Akademije, izradio zajedno s Martinom Pilarom, još jednim hrvatskim učenikom Friedricha Schmidta, koji se u to vrijeme školovao na Akademiji (Sl. 4.).¹⁶ Ovaj je crtež svjedočanstvo njegova interesa za gotiku, kao i dio arhitektonskih crteža objavljenih u spomenutom časopisu „Wiener Bauhütte“, u kojem Vancaš publicira zapravo svoj prvi neogotički restauratorski projekt – za izgradnju vrha tornja crkve svetog Pavla u Eppanu (tal. Appiano) u Južnom Tirolu (danas u sastavu Italije; Sl. 3.).¹⁷ Projekt je izrađen, sudeci prema natpisu, u Beču 1. travnja 1883., a na osnovi crteža s putovanja iz prethodne, 1882. godine. Nije realiziran, no vjerojatno nije ni bio namijenjen za izvedbu, već se radilo o svojevrsnoj vježbi kakvu su i inače tijekom studija izradivali Schmidtovi učenici. Donje dijelove tornja ove crkve Vancaš je arhitektonski pomnivo snimio i na njima nije predvidio veće intervencije osim pretvaranja jednostav-

noga gotičkog prozora na četvrtom katu tornja u triforu s mrežistem. Na vrhu je, međutim, projektirao podizanje dodatnoga neogotičkog kata i reprezentativne zidane kape umjesto postojećeg renesansno-baroknoga završnog kata i lukovice. Kapa zatvorenog tipa, raslanjena rakovicama, vrlo je slična onima kakve je Schmidt projektirao za tornjeve zagrebačke katedrale¹⁸ i za župnu crkvu u Steyru u Gornjoj Austriji. Projekt je predviđao i podizanje novoga neogotičkog predvorja pred glavnim portalom crkve, no čini se da njegovo rješenje nije Vancašev rad, već djelo njegova kolege sa studija Carla Weinbrennera.¹⁹

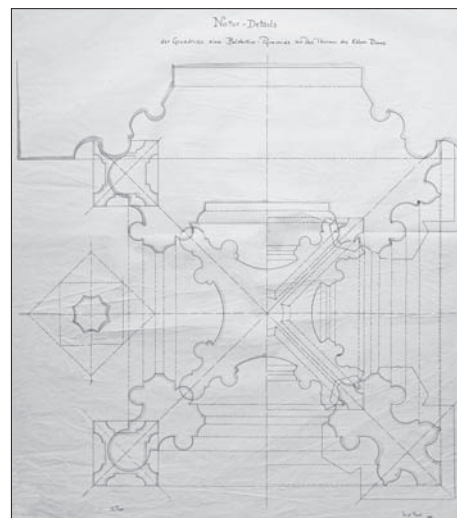
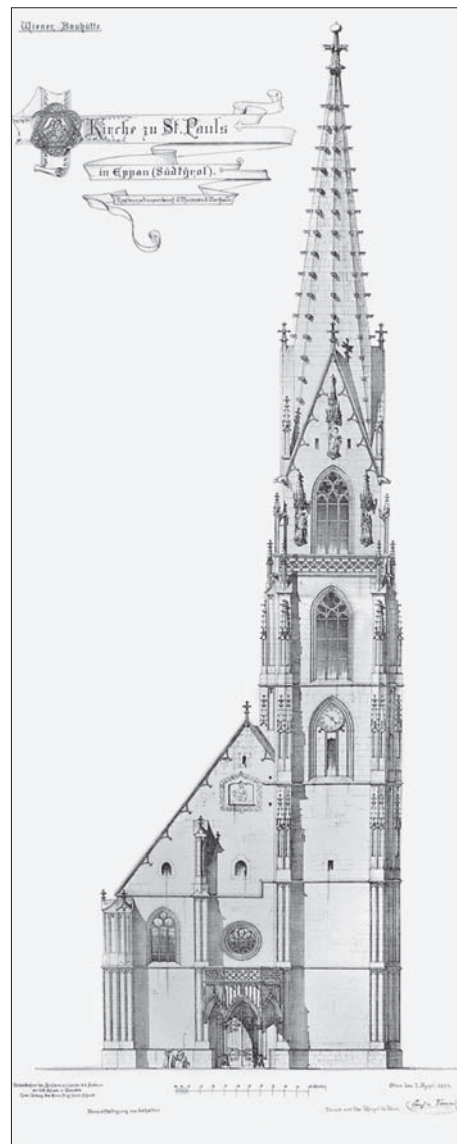
Vancašev se projekt za Eppan/Appiano treba promatrati u kontekstu *Turmvollendung*, dovršavanja tornjeva srednjovjekovnih crkava na području srednje Europe u 19. stoljeću, kada su se barokne lukovice i slični skromni završetci tornjeva zamjenjivali stilski prikladnijim neogotičkim kapama. S obzirom na doba nastanka, vrlo je vjerojatno upravo ovaj projekt uvjerio Schmidta u Vancašev talent za projektiranje u neogotičkom stilu pa je to odigralo, uz, dakako, nacionalnost arhitekta, odlučujuću ulogu u odluci da ga se preporučiti za projektiranje nove sarajevske katedrale.

SARAJEVSKA KATEDRALA

SARAJEVO CATHEDRAL

Austrougarskom okupacijom Bosne i Hercegovine 1878. godine političko ustrojstvo ove zemlje prolazi potpunu promjenu. Uspostavljanjem monarhijskog sustava upravljanja u okupirana područja dolazi cijeli niz arhitekata koji stilove karakteristične za područje srednje Europe prenose u nekadašnju tursku pokrajinu. Jedan od najznačajnijih od njih bez ikakve je sumnje bio upravo Josip Vancaš.

Do Vancaševa dolaska u Bosnu, koliko se dosad uspjelo ustanoviti, neogotika u arhitekturu ove zemlje nije prodrla, čak ni u slučaju gradnji relativno brojnih katoličkih crkava u posljednjim desetljećima turske uprave. Prva sakralna građevina koju Vancaš projektira, sarajevska katedrala (Sl. 1.), stoga predstavlja svojevrsnu inauguraciju toga stila u Bosni i Hercegovini.²⁰ Istodobno, riječ je o znako-

10 TUWU, Haupt-Katalog der ordentlichen und ausserordentlichen, sowie der Hörer der Bodencultur im Studienjahre 1880./1881., O bis W

11 TUWU, Gestions – Protokoll für die II. Staatsprüfung aus dem Hochbaufache, Pag. 2., Nr. 7., 22. Juni 1881.

12 MAKANEC, 1932: 2-4

13 VANCAS, 1930: 9; BOZIC, 1989: 31. Iako se katkad navodi da je projekt oblikovan po uzoru na Votivnu crkvu u Beču, u većoj je mjeri nadahnut crkvom sv. Nikole u Hamburgu Georga Gilberta Scotta. Projektirao je, naime, jednotoranjsku trobrodnu građevinu. Projekt je publiciran u: MARUSEVSKI, 1988: 72. Nije navedeno gdje se čuva, tako da ga se nije moglo pronaći za ovaj rad.

14 AALUB. Za podatke o Vancašu iz arhiva Akademije zahvaljujem se g. Ferdinandu Gutschiju.

15 DAMJANOVIĆ, 2006: 235-236

16 Crtež je sačuvan u NAZ, DM-ZGN, sign. VII-5.

17 U časopisu „Wiener Bauhütte“ Vancaš je objavljivao i crteže renesansnih građevina.

18 Kape tornjeva zagrebačke katedrale naposljetku su realizirane po prilično modificiranome Bolléovu projektu.

19 Sudeci po projektu objavljenom u istom broju časopisa „Wiener Bauhütte“ Carla Weinbrennera, *Vorhalle der Kirche zu St. Pauls in Tirol, Entwurf für den Ausbau*.

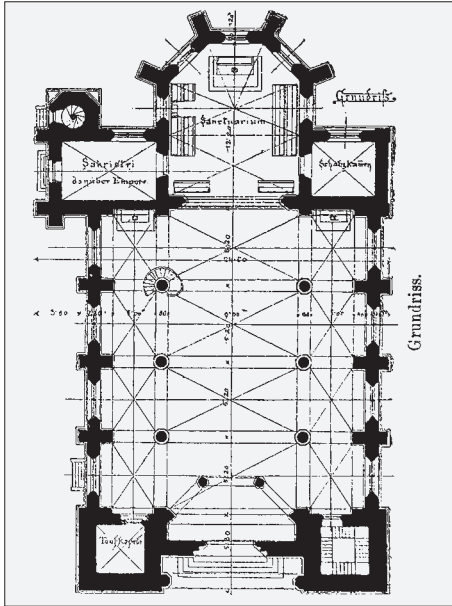
20 U doba kada se pripremala gradnja katedrale podignuta je 1883. jednostavna mala crkva sv. Vinka Sestara milosrdnica u neogotičkom stilu. [KURTO, 1998: 24]

SL. 3. J. VANCAS: PROJEKT ZA RESTAURIRANJE TORNJA I PREDVORJA ŽUPNE CRKVE SVETOG PAVLA U EPPANU/APPIANU U JUŽNOM TIROLU, BEČ, 1.4.1883. (SNIMLJENO NA STUDIJSKOM PUTOVANJU S FRIEDRICHOM SCHMIDTOM 1882.)

FIG. 3. J. VANCAS: ST PAUL'S PARISH CHURCH IN EPPAN/APPIANO, SOUTH TYROL, VIENNA: RESTORATION PROJECT FOR THE TOWER AND THE VESTIBULE, 1.4.1883 (PHOTO TAKEN ON A STUDY TRIP WITH FRIEDRICH SCHMIDT, 1882)

SL. 4. J. VANCAS, M. PILAR: STUDIJA BALDAHINA – PIRAMIDE TORNJA KATEDRALE U KÖLNU, 1882.

FIG. 4. J. VANCAS, M. PILAR: STUDY OF THE BALDACHIN – PYRAMID OF THE COLOGNE CATHEDRAL CHURCH TOWER, 1882

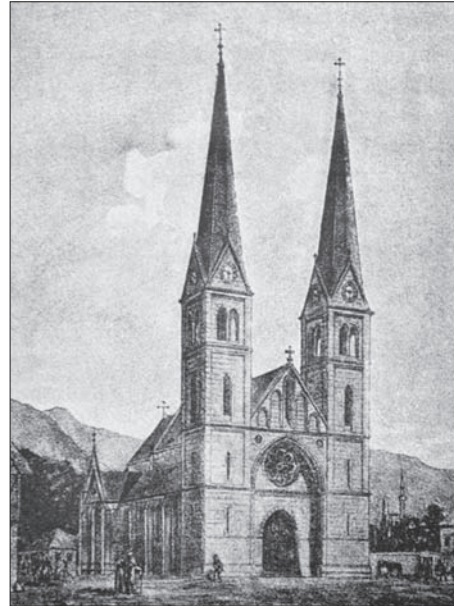
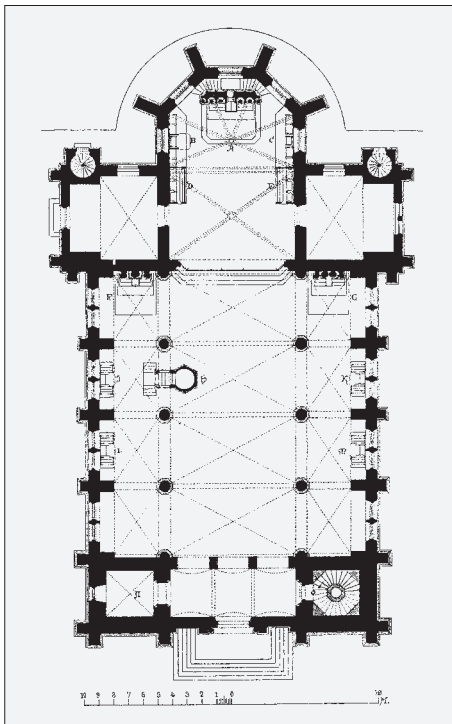

SL. 5. J. VANCAS (KOLORIRAO ANDRIJA NEDELJKOVIĆ): TLOCRT SARAJEVSKE KATEDRALE PREMA PRVOJ VERZIJU PROJEKTA I PERSPEKTIVNI POGLED, 1883.

FIG. 5. J. VANCAS (COLOURED BY ANDRIJA NEDELJKOVIĆ): FLOOR PLAN OF SARAJEVO CATHEDRAL ACCORDING TO THE FIRST DESIGN VERSION AND THE PERSPECTIVE VIEW, 1883

SL. 6. J. VANCAS: TLOCRT KATEDRALE U SARAJEVU, IZVEDENA VARIJANTA, 1889.

FIG. 6. J. VANCAS: SARAJEVO CATHEDRAL, FLOOR-PLAN, REALIZED VERSION, 1889

vitom pokazatelju novoga položaja Katoličke Crkve nakon austrougarske okupacije. Katolici, najmalobrojnija etno-konfesionalna skupina u BiH kojoj turske vlasti nisu bile sklone, nakon okupacije postaju jedno od uporišta nove uprave. Već 1881. obnavlja se redovita katolička hijerarhija utemeljenjem Vrhbosanske nadbiskupije, i još triju biskupija (Banja-lučke, Mostarske i Trebinjske), te se započinje s ulaganjem velikih sredstava u izgradnju objekata Katoličke Crkve.²¹

Prema već često puta ponavljanoj povijesti sarajevske katedrale, tadašnji upravitelj BiH i ministar financija Austro-Ugarske Benjamin Kallay (Pešta, 22.12.1839. – Beč, 13.7.1903.; upravitelj Bosne i Hercegovine 1882.-1903.) namjeravao je najprije angažirati na tome poslu bečke arhitekta Heinricha Ferstela, pa Friedricha Schmidta – kao najslavnije neogotičare Monarhije i srednje Europe. Ferstelov je projekt zbog skupoće bio odbijen, a Schmidt nije ni pristupio izradi svojega rješenja, nego je, zbog zauzetosti brojnim poslovima, preporučio za taj posao jednoga od svojih najboljih studenata – Josipa Vancaša.²²

Izvori otkrivaju da se uz Ferstela i Schmidta, odnosno naposljetku Vancaša, planiralo angažirati i Hermana Bolléa na projektiranju sarajevske katedrale. Tadašnji vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler, možda i na poticaj dakovackog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, s Bolléom je pregovarao o podizanju katedrale početkom 1883. godine.²³ Vjerojatno je Bollé od toga posla odustao zbog nesuglasica s bosanskim vlastima, budući da se nešto kasnije potuzio Strossmayeru kako mu se čini da tadašnji civilni upravitelj Bosne barun Fedor Nikolić (Temišvar, 26.5.1836. – Rudna, 27.2.1903.)²⁴ nije previše sklon gradnji kato-

ličke katedrale, što je biskup objasnio činjenicom da je ipak riječ o pravoslavcu. Nikolićevu procjenu troškova gradnje na 80.000 forinta Strossmayer je ocijenio posve nerealnom te je od Serafina Vannutellija, papinskog nuncija u Beču, pokušao ishoditi državnu pomoć od čak pola milijuna forinta.²⁵ Sredstva utrošena na katedralu, koja je uglavnom namaknuo nadbiskup Stadler, na kraju će dosegnuti oko 260.000 forinta,²⁶ daleko manje od Strossmayerovih nadanja, no i daleko više od prvotno predviđenih troškova.

Nakon što je propalo angažiranje Bolléa, Ferstela i Schmidta na projektiranju katedrale, Schmidtova preporuka Kallayu bila je dovoljna za donošenje odluke da se angažira Vancaš, tada 24-godišnjak. Vrlo brzo nakon preuzimanja posla, u ljeto 1883., on potpuno sam dovršava projekt i izrađuje perspektivni nacrt²⁷ koji kolorira arhitekt Andrija Nedeljković²⁸ i koji potom donosi Schmidt na prosudbu (Sl. 5.). Na osnovi Schmidtovih preporuka mijenja rješenje tornjeva, koji su ocijenjeni previtkima²⁹, i pojedine elemente glavnoga pročelja pa potom novu verziju projekta šalje u Sarajevo³⁰, a nedugo zatim, u ožujku sljedeće, 1884. godine, definitivno se i seli u ovaj grad kako bi radio ne samo na katedrali već paralelno i zgradi Zemaljske vlade, koju mu je također povjerio Kallay.³¹

Radovi na izgradnji katedrale počinju već 19. kolovoza 1884. godine.³² Arhitektonski dio crkve, s izuzetkom tornjeva, završen je za nešto više od dvije godine – 13. rujna 1886.³³ Nakon što su tornjevi gotovo u cijelosti sagrađeni do srpnja 1887., započelo se 1888. s unutrašnjim uređenjem građevine, na kojem se radilo i tijekom 1889. godine, kada je konačno u cijelosti završena.³⁴

Sarajevska katedrala neogotička je trobrodna bazilika tlocrta latinskog križa s poligonalnim svetištem i dvoranjnim glavnim pro-

²¹ GAVRANOVIĆ, 1935.; STRUKIĆ, 1901: 182; BOŽIĆ, 1989: 35; BAOTIĆ, 2011: 542-543; BAOTIĆ, 2012: 9-11

²² JAGATIĆ, 1889: 4; VANCAS, 1894: 993; MAKANEC, 1932: 2-4; VANCAS, 1927.a: 3; VANCAS, 1927.b: 7; S., 1929: 1-3; KRUŠEVAC, 1960: 50; KRZOVIC, 1987: 14-15; BOŽIĆ, 1988: 379-384; BOŽIĆ, 1989: 157-164; BASLER, 1989: 13; MARIC, 2004: 320-327, 1194-1197; JURIC, 2007: 518; BAOTIĆ, 2010: 57-78; BAOTIĆ, 2011: 545-549; BAOTIĆ, 2012: 34-37, 60-61

²³ GRIJAK, 2001: 150

²⁴ Imenovan je u isto vrijeme za civilnog upravitelja kada i Kallay za ministra financija. [MILANKOV, 2002: 95-112]

²⁵ CEPELIĆ, 1906: 96; BALABANIĆ, KOLANOVIĆ, 1999: 243-249, Josip Juraj Strossmayer Serafinu Vannutelliju, Đakovo, 22.5.1883.

²⁶ JAGATIĆ, 1889: 9. Prema Vancašu troškovi su iznosili 244.400 for. [VANCAS, 1927.c: 5]

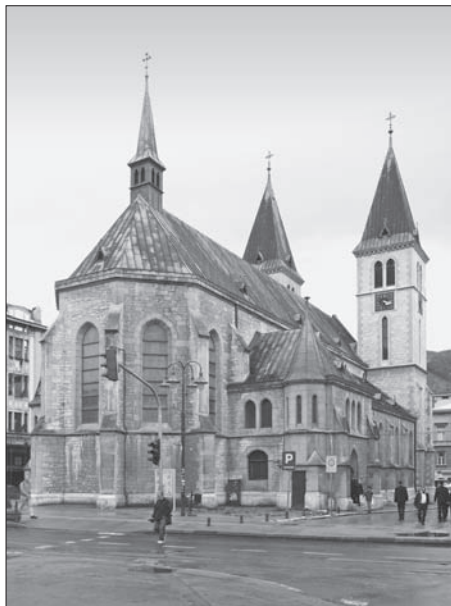
²⁷ Riječ je gotovo sigurno o perspektivnom crtežu objavljenom u: KORTZ, 1888: 325. Projekt se spominje i u: BOŽIĆ, 1989: 159. Prvotni nacrt pročelja, presjek i tlocrt katedrale objavljeni su u: BASLER, 1989: 14.

²⁸ Čest suradnik časopisa i udruženja Wiener Bauhütte.

²⁹ VANCAS, 1930: 9; BOŽIĆ, 1989: 163; BAOTIĆ, 2010: 66

čeljem (Sl. 6.). Odabir neogotike kao stila katedrale potpuno je razumljiv s obzirom na doba u kojem je sagrađena. Od sredine 1860-ih do početka 1890-ih neogotika je, naime, apsolutno dominantan stil katoličkoga i protestantskoga sakralnog graditeljstva u srednjoj Europi.³⁵ Usto, kao potpuno zapadnoeuropski stil odabirom gotike upućivalo se i na ulogu katedrale kao katoličke građevine u gradu kojeg su vizurom u to doba posve dominirali brojni minareti.

Pri traženju mogućih smjerova utjecaja na Vancaša pri projektiranju sarajevske katedrale mora se naglasiti kako se u doba njegova školovanja u Beču Heinrich Ferstel već gotovo u cijelosti okrenuo od neogotike prema neorenesansi (samo je još povremeno radio na izradi završnih projekata za opremu Votivne crkve), pa je stoga zasigurno primarni utjecaj na Vancaševu neogotiku imao Schmidt (Sl. 7.).³⁶ Dakako, tip neogotike kakav je Vancaš usvojio svojim školovanjem u Beču nije karakterističan samo za Schmidta – tipičan je za cijelo to razdoblje u povijesti historicitizma. Od sredine 1870-ih u neogotičkom graditeljstvu sve se češće događa odmak od dotad dominantnog oslanjanja na visoku gotiku i do sve učestalijeg oslanjanja na ranu fazu toga stila. Najbolji primjer za taj proces daje Schmidtova Crkva lazarista u bečkoj četvrti Währing (1875.-1878.), s kojom sarajevska katedrala ima stanovite sličnosti pa se ne može isključiti da je utjecala na Vancaša.³⁷ Sličan će stilski pristup usvojiti i cijeli niz Schmidtovih učenika, kako pokazuje crkva na Višehradima u Pragu (1888.-1893.) češkog arhitekta Josefa Mockera, koja pokazuje i neke dodirne točke s katedralom u Sarajevu, no zasigurno se ne radi o utjecaju na Vancaša, budući da je projektirana nekoliko godina kasnije.³⁸ Iz ovoga konteksta proizlazi i Bolléova crkva u Franjindolu pokraj Zemuna (1886.-1888.), po ustrojstvu glavnog pročelja vrlo

slična sarajevskoj katedrali.³⁹ Sličnosti postoje i s crkvom opatije Maredsous u Belgiji (Sl. 8.). Iako je podignuta po projektu vrlo poznatoga belgijskog arhitekta Jean-Baptista Béthunea, vjerojatno nije utjecala na Vancaša, nego je riječ o istovremenom dolasku do sličnih rješenja.⁴⁰

U slučaju Sarajeva okretanje ranog gotici i općenito suzdržanost u raščlanjivanju pročelja bilo je većim dijelom uvjetovano lokalnim prilikama, spomenutim nedostatkom novca, odnosno željom, kako je Vancaš istaknuo, da se ne krene s prevelikim ambicijama i zbog toga nikada ne završi građevina, već da se brzo dobije pogodan objekt.⁴¹

Ono što predstavlja osobitu kvalitetu u arhitektonskom rješenju sarajevske katedrale nesumnjivo je materijal od kojeg je sagrađena. Posve u skladu s težnjama svoga učitelja Schmidta o potrebi uvođenja istinitosti u graditeljstvo, u smislu isticanja na pročeljima od kojeg je materijala građevina sagrađena, Vancaš je odlučio ne žbukati pročelja, nego ih u cijelosti sagrađiti od kamena. Sokli katedrale i stupovi u unutrašnjosti sagrađeni su od obrađenoga bijelog vapnenca iz okolice Sarajeva, okviri uglova, prozori, kontrafori, vijenci, portali i lukovi od zuckastog pjesčenjaka iz Visokog i Vogošće, a ostatak zida od crvenkastog grubo obrađenog lomljenca iz sarajevske okolice.⁴² Upravo zbog izvedbe pročelja u cijelosti od kamena, a osobito zbog upotrebe lomljenca, katedrala je ostavljala, kako je isticao Schmidt, 'pravi' dojam, odnosno činilo se da se radi o srednjovjekovnoj građevini.⁴³

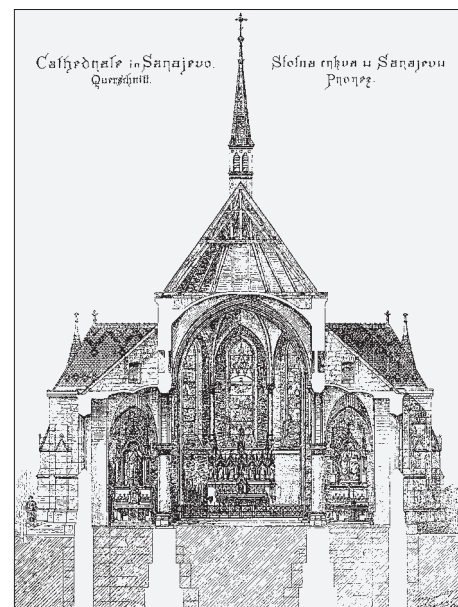
U Sarajevu se već mogu uočiti brojni elementi koji će karakterizirati prostorno ustrojstvo

SL. 7. POGLED NA SARAJEVSKU KATEDRALU SA SVETIŠNE STRANE
FIG. 7. SARAJEVO CATHEDRAL, VIEW FROM THE SANCTUARY SIDE

SL. 8. OPATIJA U MAREDSOUSU, PODIGNUTA NAKON 1872.
FIG. 8. MAREDSOUS ABBEY, BUILT AFTER 1872

SL. 9. J. VANCAS: POPREČNI PRESJEK KATEDRALE, POGLED PREMA SVETISTU, 1889.
FIG. 9. J. VANCAS: CATHEDRAL CROSS-SECTION, VIEW OF THE SANCTUARY, 1889

30 VANCAS, 1927.b: 6; S., 1929: 1-3

31 VANCAS, 1927.b: 6; S., 1929: 1-3; BASLER, 1989: 15

32 JAGATIC, 1889: 5

33 JAGATIC, 1889: 4; *** 1894.b: 994

34 JAGATIC, 1889: 4-5

35 Tek početkom 1890-ih počeo se ponovno vratiti i drugi stilovi na velika vrata u sakralnu arhitekturu – ponajprije neorenesansa i neoromanika, ali i neobarok.

36 Ferstel je, međutim, snažno utjecao na Vancaša svojim neorenesansnim ostvarenjima, što se jasno vidi na javnim građevinama ovoga arhitekta.

37 Sličnosti postoje i sa Schmidtovim nerealiziranim projektom za Lazarističku crkvu u Beču iz 1864., koji je objavljen u: SISA, 2005: 27.

38 ZATLOUKAL, 2001: 78-79; BAOTIC, 2010: 67

39 DAMJANOVIC, 2013: 434-438

40 O crkvi više u: COLMAN, 1989: 94-97, slika na str. 96.

41 *** 1894.a: 975

42 JAGATIC, 1889: 4; *** 1894.b: 993-994

43 *** 1894.b: 994

SL. 10. UNUTRAŠNOST KATEDRALE U SARAJEVU
FIG. 10. SARAJEVO CATHEDRAL, INTERIOR

Vancaševih neogotičkih građevina gotovo cijelo vrijeme. Slično kao Schmidt (ili u Hrvatskoj Bollé), Vancaš teži dati gotovo svim svojim crkvama tlocrt oblika latinskog križa. Kraci kraka križa pritom su katkad transept, no vrlo često i razne prigradnje uza svetište – sakristija ili kapele, kao i u Sarajevu. U katedrali je, nadalje, glavni brod tek malo viši od bočnih, a to će ostati česta odlika Vancaševih trobrodskih neogotičkih građevina (Sl. 9.), dok će se u gotovo svim kasnijim neogotičkim gradnjama ponavljati i poligonalni oblik svetišta, tipovi svodova (križni svodovi u brodu i križno-rebrasti u svetištu) te uz glavni ulaz pravokutne prostorije koje služe kao stubište i krstionica.

I u rasčlambi pročelja brojne motive koji se pojavljuju u Sarajevu Vancaš će poslije često ponavljati, kao što je visoki zabat glavnog pročelja rasčlanjen nišama i/ili otvorenim prozorima, ili stubišni toranj/tornjevi uza svetište, kao i oživljavanje krova višebojnim crjepovima. Na sarajevskoj katedrali krovovi su bili pokriveni dvobojnim crijepom⁴⁴, i to tako da je dio crjepova bio umočen u katran i složen da oponaša motive sa sagova.⁴⁵ S vremenom se katran potpuno skinuo pa se izgubila ova efektna dekorativna igra, a 1980-ih je crijep zamijenjen limom, što je uvelike narušilo prvotni izgled građevine. Slično situaciji u Sarajevu Vancaš će poslije rješavati prozore svojih neogotičkih crkava – samo na pročelja i katkad na tornjeve postavlja prozore s mrežistima, dok na pobočne brodove i svetište postavlja gotovo isključivo jednostavne neraščlanjene siljatučne prozore.

Sarajevsku katedralu i većinu Vancaševih neogotičkih gradnji do kraja 19. stoljeća od-

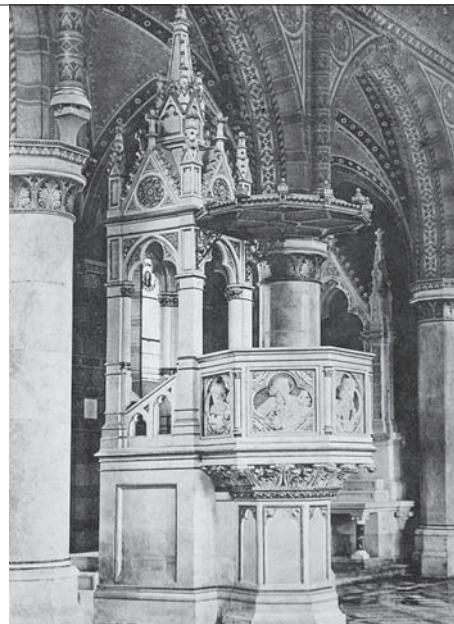
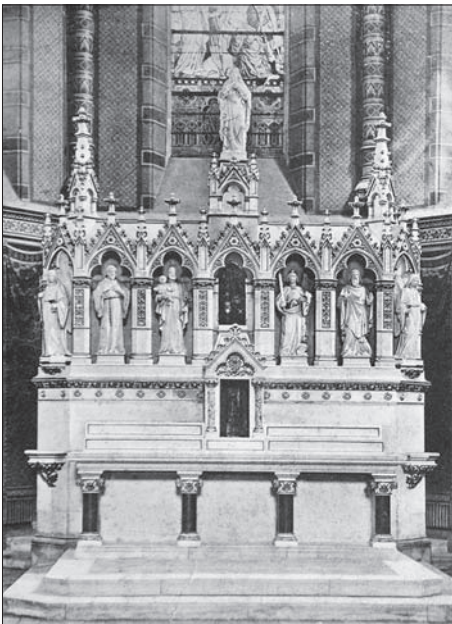
likuju elementi karakteristični za visoki historizam, ponajprije težnja za jedinstvom i čistocom stila, koja dolazi do izražaja i u unutrašnjem uređenju katedrale (Sl. 10.). Pri projektiranju opreme katedrale očito je da je na Vancaša snažno utjecao ponovno Schmidt, i to osobito njegovi radovi u obližnjoj đakovačkoj katedrali, koje je Vancaš imao priliku upoznati iz prve ruke 1887.-1888. kada je radio na popravcima lanterne i krova katedrale te srednjovjekovnih zidova u biskupskom sklopu u Đakovu.⁴⁶ Rješenja pobočnih oltara u sarajevskoj katedrali gotovo je identično Schmidtovim rješenjima za manje pobočne oltare đakovačke katedrale (svetih Ćirila i Metoda te svetog Ivana Nepomuka). Vancaš je samo goticizirao Schmidtovo rješenje izvedeno u romanikom, odnosno mješovitom romanicko-gotickom stilu. Kao i u Đakovu, u sarajevskoj je katedrali Vancaš odlučio nepolikromirati opremu – oltare i propovjedaonicu, zbog čega su oni dolazili u većoj mjeri do izražaja u bogato polikromiranom interijeru crkve.⁴⁷

Dekorativni oslik katedrale – poslije, nažalost, premazan, iako je izvorno imao izuzetno važnu ulogu u rasčlambi unutrašnjosti crkve⁴⁸ pa je stoga nedavno rekonstruiran – pokazuje također brojne sličnosti s rješenjima iz Đakova, koje se vjerojatno ne mogu pripisati samo Vancašu već i okolnosti da dio đakovačke katedralne radionice, nakon završetka radova na Strossmayerovoj stolnici, nastavljaju raditi u Sarajevu – između ostalih, dekorativni slikari Josip Voltolini i Ivan Betizza, te figurativni slikari Alexander Maximilian i Lodovico Seitz. Naglašavanje rebra na svodu s ornamentalnim trakama te prekrivanje preostale površine svodova plavim 'nebom' ukrašenim zvjezdicama, kao i ornamentiranje donjih dijelova zidova oslikom koji oponaša gradnju u kamenu i naslikanim 'zavjesama' – vrlo su slični u objema crkvama. I pojedini arhitektonski detalji poput korintizirajućih kapitela stupova u brodu, pa i popločenje, nalikuju na Schmidtova rješenja za Strossmayerovu stolnicu. Polikromija zidova i poda nastavljala se na vitrajima izvedenim u tada vrlo cijenjenoj tvrtki Tiroler Glasmalerei u Innsbrucku prema Vancaševim projektima.⁴⁹

Pojedina rješenja opreme katedrale ostat će također poslije karakteristična za veći dio Vancaševa opusa, primjerice, vrlo malen broj

SL. 11. GLAVNI OLTAR I PROPOVJEDAONICA SARAJEVSKE KATEDRALE KRAJEM 19. STOLJEĆA, OBJAVLJENI U PUBLIKACIJI ARTHURA RUDOLFA HECHTA, *MODERNE KIRCHLICHE KUNST IN ÖSTERREICH-UNGARN* (BEČ, 1910.-1914.)

FIG. 11. SARAJEVO CATHEDRAL, MAIN ALTAR AND PULPIT, LATE 19TH CENTURY, PUBLISHED IN HECHT, A.R.: *MODERNE KIRCHLICHE KUNST IN ÖSTERREICH-UNGARN* (VIENNA, 1910-1914)

44 VANCAS, 1927.b: 6

45 JAGATIC, 1889: 5

46 DAMJANOVIĆ, 2008: 174-188

47 DAMJANOVIĆ, 2007: 586-588; BAOTIC, 2010: 75

48 O važnosti dekoracije u oživljavanju inače monotonih zidnih površina najjasnije govori crkva u Desinicu, jedina Vancaševa neogotička građevina sa sačuvanom unutrašnjom dekoracijom.

49 VANCAS, 1927.b: 6; O osliku i u: DAMJANOVIĆ, 2007: 587; BAOTIC, 2010: 70-71.

oltara. U katedralu Vancaš postavlja samo tri oltara (glavni, Srca Isusova, te bočne svetih Ćirila i Metoda te Blažene Djevice Marije; Sl. 11.).⁵⁰ Rješenje glavnog oltara katedrale variralo će također bezbroj puta poslije. Arhitektonski dio oltara koncipiran je tako da je iznad menze, u ravni tabernakula, postavljen horizontalni niz neogotičkih niša ispunjenih skulpturama. Na uglovima niše su okrunjene fijalama, a u sredini postamentom na koji je postavljen kip Srca Isusova. U slučaju većine kasnijih njegovih neogotičkih crkava, za razliku od situacije u Sarajevu, Vancaš ipak neće biti u prilici izvesti ovako reprezentativan *Gesamtkunstwerk*, odnosno projektirati sve dijelove opreme.

Na posvetu sarajevske katedrale, 14. rujna 1889., došlo je 12 biskupa i nadbiskupa te niz drugih visokih crkvenih velikodostojnika, uglavnom sa slavenskog juga⁵¹ pa je to snažno utjecalo na Vancaševu reputaciju. Katedrala mu je donijela u veljači 1890. i vrlo visoko odlikovanje – Viteški kriz ordena Franje Josipa I.⁵² Ne čudi stoga što će u godinama koje slijede razgranati svoju projektantsku djelatnost ne samo po Bosni i Hercegovini već i Hrvatskoj, Kranjskoj, a pokušat će se probiti čak i u Italiju. Rijec je o jedinom arhitektu hrvatskog podrijetla toga doba čiji su projekti učestalo publicirani i u arhitektonskom tisku srednje Europe, no to se, doduše, ne može pripisati samo njihovoj kvaliteti već i interesu za zbivanja u arhitekturi egzotičnoga austrijskog orijenta.

Rad na katedrali donio mu je velik ugled ponajprije kod nadbiskupa Stadlera koji Vancaš postavlja za glavnoga dijecezanskog arhitekta, a time na prvo mjesto pri odlučivanju o gradnji crkava, što mu i omogućuje stvaranje impresivnog opusa od sedamdesetak sakralnih gradnji, većina kojih je realizirana u Bosni.⁵³

OSTALE NEOGOTIČKE CRKVE JOSIPA VANCAŠA U BOSNI I HERCEGOVINI

OTHER NEO-GOTHIC CHURCHES OF JOSIP VANCAŠ IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Najveći je dio svojeg opusa Vancaš ostvario u Bosni i Hercegovini, no većinu reprezentativnih sakralnih neogotičkih građevina reali-

zira je izvan ove zemlje. Za brojne crkve koje je gradio ili dograđivao u Bosni uglavnom je koristio druge stilove – talijansku, pa i njemačku (!) neorenesansu (Bosanski Brod, Fojnica, Foča, Kraljeva Sutjeska), neoromaniku (Bijeljina, Gradačac, Gučja Gora, Konjic), kombinacije ovih stilova, pa čak i neobarok (crkva Kraljice Svete Krunice na Banjskom Brijegu u Sarajevu).⁵⁴ Među relativno rijetke primjere njegovih važnijih neogotičkih realizacija u Bosni nakon katedrale ističu se palača nadbiskupa i kanonika, Zavod svetog Augustina i franjevačka crkva u Sarajevu te župne crkve u Žepču, Tuzli, Podmilačju kod Jajca te donekle neoromaničko-neogotička crkva u Vitezu.

U vlastitom je tekstu iz 1898. istaknuo da je pri gradnji crkava u Bosni posebnu pozornost obraćao na to da arhitekturu građevine što više prilagodi slici krajolika i situaciji te da koristi dostupne i u kraju u kojem gradi uobičajene materijale. Pritom je pobliže objasnio samo to što to znači u smislu oblikovanja volumena crkava: seoske je crkve tako projektirao da budu što slikovitije s tornjem sa strane glavnog pročelja, dok je jednotransne crkve u mjestima koja su više gradska oblikovao sa simetričnim rješenjem, vjerojatno kako bi se bolje prilagodio ortogonalnom rasteru ulica.⁵⁵ Stilski odabir, međutim, uopće ne tumaći. Zašto, dakle, na većini crkava, osobito samostanskih franjevačkih, ali i župnih, koristi neorenesansu ili neoromaniku? Moguće je da se vodio istom logikom kao i Strossmayer pri biranju stila za đakovačku katedralu – možda je držao da je gotika ekskluzivno zapadnjački stil, nepogodan za ove krajnje istočne prostore zapadnog kršćanstva. Još je veća vjerojatnost da su gotičke gradnje naprosto bile preskupe zbog veće količine dekoracije. Graditeljska baština Bosne, osim toga, ne obiluje gotičkim spomenicima (dakle, povijesnih razloga za korištenje gotike nije bilo), a ovaj stil, nadalje, zbog vitraja redovito stvara zamračene unutrašnje prostore, dok su neorenesansne crkve koje je Vancaš u to doba podizao prozračnije, znatno bogatije osvjetljene.

Dok se u slučaju crkava teško može ustanoviti što je bio razlog povremenog okretanja gotici, odabir stila nadbiskupske rezidencije i zgrade Stolnoga kaptola Vrhbosanske nadbiskupije u Sarajevu prilično je razumljiv – nastavljanje na stil katedrale (Sl. 12.). Gotiku kao stil zasigurno je odabrao nadbiskup Stadler. Spojene zgrade podignute su 1895. godine.⁵⁶ Pročelje dijela zgrade namijenjenog za nadbiskupsku palaču osobito je reprezentativno. U prizemlju je raščlanjeno bunjatom, a na katovima se otvara bogato dekoriranim biforama i triforama. Izvorno je zgrada bila pokrivena polikromnim visokim krovom koji je uništen u kasnijim nadogradnjama.⁵⁷

50 Poslije su u katedrali podignuta još dva oltara. [BAOTIC, 2010: 76]

51 JAGATIĆ, 1889: 18; BOŽIĆ, 1988: 380

52 *** 1890: 4; *** 1894.b: 995; S., 1929: 2

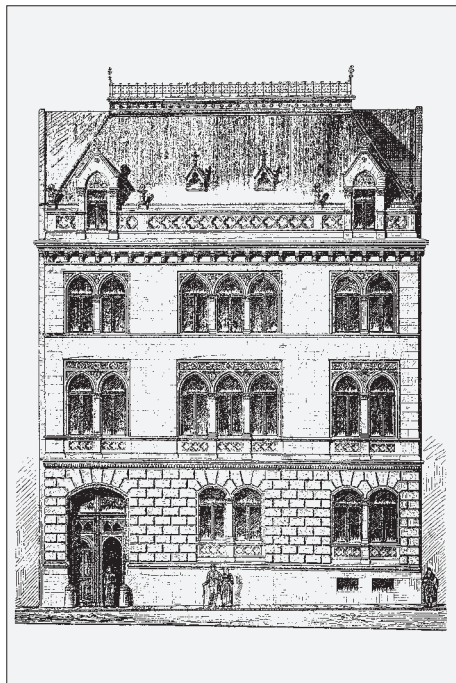
53 BOŽIĆ, 1989: 37-38; BAOTIC, 2012: 29-30

54 Popis Vancaševih crkava u Bosni pogledati u: BOŽIĆ, 1989: 38.

55 VANCAŠ, 1898: 33

56 *** 1896: 249-250; BOŽIĆ, 1989: 176-178

57 ŠARIĆ, 1901: 72

SL. 12. J. VANCAS: PROJEKT ZA GLAVNO PROČELJE NADBISKUPSKE REZIDENCIJE U SARAJEVU, 1895.

FIG. 12. J. VANCAS: ARCHBISHOP'S RESIDENCE IN SARAJEVO, FRONT DESIGN, 1895

SL. 13. J. VANCAS: ZGRADA ŠKOLE SVETOG AUGUSTINA, SARAJEVO, 1893.

FIG. 13. J. VANCAS: ST AUGUSTINE'S SCHOOL BUILDING, SARAJEVO, 1893

SL. 14. J. VANCAS: CRKVA U PODMILACJU KOD JAJCA PRIJE UNIŠTENJA U POSLJEDNJEM RATU

FIG. 14. J. VANCAS: CHURCH IN PODMILACJE NEAR JAJCE BEFORE ITS DEMOLITION DURING THE LAST WAR

Nedaleko od katedrale dvije godine ranije, 1893., podignut je i neogotički Zavod svetog Augustina sestara Kceri Božje Ljubavi⁵⁸, zanimljiv zbog urbanističkog rješenja, odnosno efektnog popunjavanja građevne parcele nepravilnog oblika (Sl. 13.).

Obje ove građevine pokazuju kako odmah nakon završetka gradnje katedrale Vancas odstupa od načela istinitosti u upotrebi materijala – pročelja zbuka, i to nesumnjivo zbog materijalnih razloga, a slično će postupati i kod većine župnih crkava koje je u to doba gradio. Nikada mu se više nakon katedrale neće pružiti prilika sagraditi crkvu s pročeljima u cijelosti izvedenim od kamena.

Spomenute građevine ujedno su i jedini nesakralni objekti koje je Vancas u Bosni realizirao u neogotičkom stilu. Prije kraja 19. stoljeća ostale je javne građevine, podizane za razne vladine ustanove, redovito projektirao u neorenesansnom, odnosno nakon 1900. i u secesijskom stilu. Za spomenutu palaču Zemaljske vlade predvidio je, doduše, i neogotičku varijantu pročelja, no ona je naposljetku realizirana u stilu rane talijanske renesanse.⁵⁹ Poput drugih generacijski bliskih Schmidtovih učenika – Imre Steindla, Richarda Jordana, Hermana Bolléa i drugih – Vancas je radio u nekoliko stilova, a odabir je ovisio ponajprije o namjeni građevine i željama naručitelja.

Neogotika će biti, kao što je već i rečeno, relativno rijedak odabir i pri projektiranju seoskih i gradskih crkava Bosne i Hercegovine. Od zanimljivijih primjera treba istaknuti

župnu crkvu u Žepču, podignutu 1889., koja pripada skupini ranijih realizacija te se svojom jednostavnošću, pa i oslanjanjem na ranu gotiku, nadovezuje na stilsko rješenje sarajevske katedrale (Sl. 15.). Jednobrodna građevina – s tornjem smještenim uz pravokutno svetiste otvoreno velikom gotičkom monoforum – projektirana je, sudeći po Vancasevu potpisu i navodima u Ljetopisu župe Žepče, 1886., a podignuta tijekom 1889. godine, no 1961. najprije je dograđena, a potom 2000. potpuno srušena, tako da se danas o njezinim izvornim kvalitetama može suditi

58 BOŽIĆ, 1989: 174-175; MARIC, 2004: 1220

59 BOŽIĆ, 1989: 133

60 MARIC, 2000: 75-106, 468-478; MARIC, 2004: 722-723.; MARIC, 2007: 49-50, 106-117, 131-179; MARIC, 2008: 176-180, 406-408, 553-555. Crkvu u Žepču kao Vancasev rad spominju i: JAGATIĆ, 1889: 4; BOŽIĆ, 1989: 38.

61 MARIC, 2004: 857 i 627

62 *** 1910: 17; BLAŽEVIĆ, 1917: 64; KUJUNDŽIĆ, 1966: 369-375; BOŽIĆ, 1989: 38; KOVAČIĆ, JARAK, VUJICA, 1990: 23-31; MARIC, 2004: 482, 1152

63 Citat u zagradi, kao i podatak o dataciji zvonika, preuzet je iz: VANCAS, 1932: 4-5 (neobjavljeni rukopis).

64 KUJUNDŽIĆ, 1966: 371

65 http://kons.gov.ba/main.php?id_struct=6&lang=1&action=view&id=278 (4.1.2014.)

66 KOVAČIĆ, JARAK, VUJICA, 1990: 37

67 *** 1915: 105-106; BLAŽEVIĆ, 1917: 62-78; VANCAS, 1927.b: 6; KARAMATIĆ, NIKIĆ, 1990: 74-80; KRZOVIC, 1987: 223; BOŽIĆ, 1989: 172-174; MARIC, 2004: 1188-1192; BAOTIĆ, 2011: 555-556

68 BLAŽEVIĆ, 1917: 73; KARAMATIĆ, NIKIĆ, 1990: 74

69 KARAMATIĆ, NIKIĆ, 1990: 74; BAOTIĆ, 2011: 556; BAOTIĆ, 2012: 37, 49-50

samo na osnovi projekta i starih fotografija. Nevelika crkva, dužine oko 21 i širine oko 10 metara, sagrađena je s oko 5320 forinta od strane zagrebačkog graditelja Franje Holza od opeke i kamena, koji je bio ugrađen u uglove zidova i kontrafore.⁶⁰ Žepčanska crkva pripada skupini relativno malobrojnih Vancasovih crkvi i kapela s kontraforama kao elementom raščlambe. Ovaj konstruktivni element gotičke arhitekture, u 19. stoljeću primjenjivan uglavnom dekorativno, pojavljuje se, naime, vrlo rijetko kod Vancasa. Osim na objema svojim neogotičkim crkvama u Sarajevu i u Žepču, rabi ga na đakovačkoj grobljanskoj kapeli, krapinskoj crkvi i u Podmilačju.

U sljedećem desetljeću podignute su župne crkve u Tuzli (1893.) i Vitezu (1896.-1900.).⁶¹ Sličnoga su prostornog ustrojstva – jednobrodne jednotoranjske građevine s pravokutnim svetištem i slične jednostavne arhitektonske raščlambe pročelja. Viteška crkva ističe se samo po tome što je, kako je spomenuto, podignuta u mješovitome romaniko-gotičkom stilu. Gotički elementi prevladavaju tek u rješenoj glavnoj portalu i donjih dijelova glavnog pročelja te u unutrašnjosti.

Posljednja spomenuta crkva, u Podmilačju, selu nedaleko od Jajca, osobito je zanimljiv primjer Vancasove neogotičke realizacije u Bosni (Sl. 14.). Staru gotičku crkvu, podignutu vjerojatno u 15. stoljeću, jedan od rijetkih srednjovjekovnih sačuvanih spomenika ove zemlje, ukorporirao je u novu prostranu neogotičku građevinu 1910.-1911. godine⁶², iako ju je još od 1892. godine nadbiskup Stadler planirao nadograditi.

Na primjeru ove crkve jasno se može uočiti kako Vancas nije pod svaku cijenu čuvao sve zatečene srednjovjekovne dijelove građevina koje je restaurirao. Iako je bio svjestan povijesne vrijednosti podmilacke crkve (arhitektonsku plastiku portala, rozetona i prozora nazvao je „dobrom gotskom profilacijom“), odlučio joj je ukloniti ne samo zvonik, za koji je smatrao prema tada postojećem natpisu da je iz 1879. godine⁶³, već i cijelo glavno pročelje, a sudeci po fotografijama crkve iz druge polovice 20. stoljeća moguće je da je time dobiveni materijal – kamen – upotrijebio za podizanje kontrafora nove građevine. Stari, vrlo reprezentativni gotički portal tom je prilikom prenesen u dvorište franjevačkog samostana u Jajcu.⁶⁴

Nova jednobrodna crkva s transeptom i zvonikom na pročelju pripadala je monumentalnijim primjerima Vancasovih neogotičkih gradnji, do potpunog uništenja u posljednjem ratu.⁶⁵ Prostranost crkve bila je uvjetovana nesumnjivo željom da može primiti brojne hodočasnike koji su dolazili u ovo poznato bosansko proštenišno mjesto, u koje su naraćali ne samo katolici već i pravoslavni i

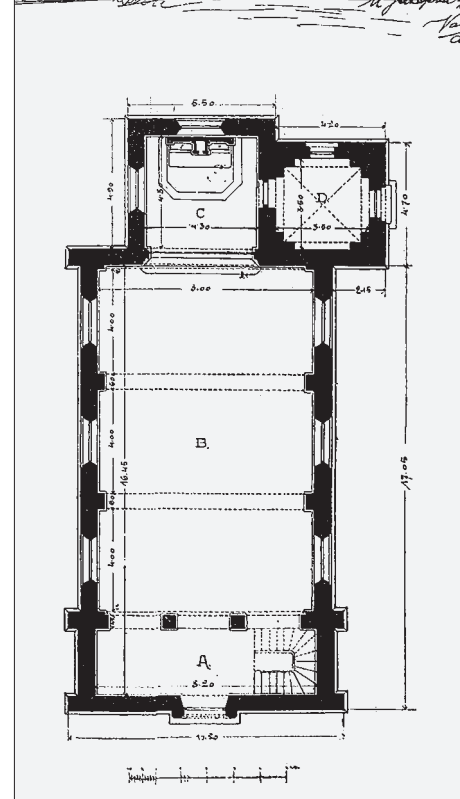
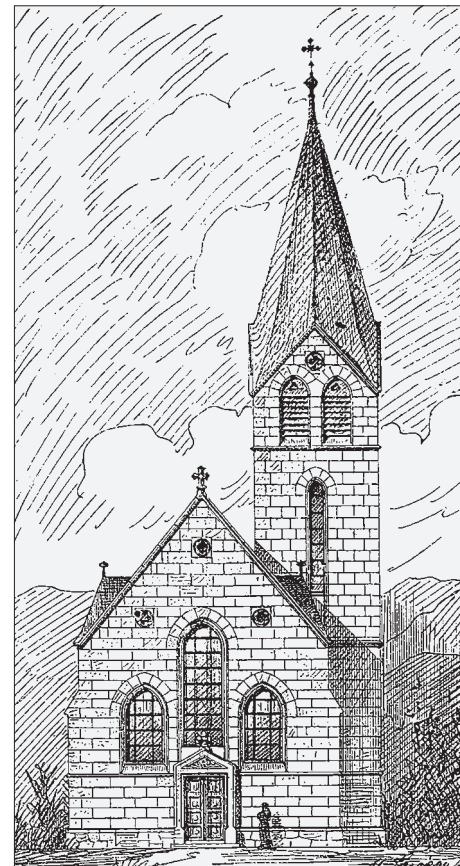
muslimani.⁶⁶ Brod i transept crkve otvarali su se monumentalnim visokim neogotičkim triforama, čestim u Vancasovu stvaralaštvu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Pročelja transepta bila su zaključena trokutastim zabatom otvorenim nizom manjih prozora, kakve je on često postavljao u zabate glavnih ili boćnih pročelja svojih crkvi.

U doba kada radi u Podmilačju, neposredno prije Prvog svjetskog rata, Vancas realizira i svoju posljednju neogotičku građevinu u Sarajevu te ujedno svoju jedinu samostansku franjevačku neogotičku crkvu u Bosni – crkvu svetoga Ante na Bistricu (Sl. 16.-19.). Sagrađena je 1911.-1914. na mjestu stare franjevačke crkve, potpuno uništene u požaru 1879. godine, koja je prije uspostave austrougarske vlasti bila jedina katolička crkva u Sarajevu.⁶⁷ Odabir neogotike zasigurno se može objasniti okolnošću što je crkva građena uza stariju samostansku zgradu, podignutu 1894. godine prema projektu arhitekta Carla Paneka u neogotičkom stilu.⁶⁸

Jednobrodna građevina izvana se doima kao neogotička trobrodna bazilika jer se na brod nadovezuju niže poboćne kapele. Vancas vrlo vješto koristi relativno malen raspoloživi prostor i stvara izrazito slikovitu građevinu. Na glavnom pročelju gradi samo jedan visoki zvonik, a crkvu odmiće od samostanske zgrade, s kojom je veže posebnim mostom. Prema projektu most je trebao stajati uz uličnu stranu crkve i samostana, no na kraju je podignut u osi glavnog portala crkve, dublje u dvorištu.

Uza sarajevsku katedralu i župnu crkvu u Prečni u Sloveniji, franjevačka crkva na Bistricu najbogatije je raščlanjena Vancasova neogotička građevina. Osobito je reprezentativno glavno pročelje rastvoreno u gornjem dijelu nizom gotičkih monofora, te zvonik kojem je u prizemlju glavni portal crkve. Središnji kat zvonika rastvara se raskošnim neogotičkim triforama, od kojih je osobito zanimljiva ulična, koje je središnji otvor zazidan odnosno oblikovan kao konzola s baldahinom za skulpturu svetoga Ante. Zvonik kruni balkon s ogradom raščlanjenom gotičkim četverolistovima i zaključen trokutastim zabatima (Sl. 17. i 18.).

Poput većine Vancasovih crkava u Bosni ni ova nije sačuvala izvornu opremu. Naime, glavni i poboćni oltari, dijelom izvedeni kod poznate Stuflesserove tvrtke u Gröden u Tirolu, te propovjedaonica, ispovjedaonica, kao i bogati oslik, uklonjeni su pri obnovi u drugoj polovici 20. stoljeća.⁶⁹

SL. 15. J. VANCAS: PROJEKT ZA GLAVNO PROČELJE I TLOCRT ŽUPNE CRKVE U ŽEPČU, 1886.

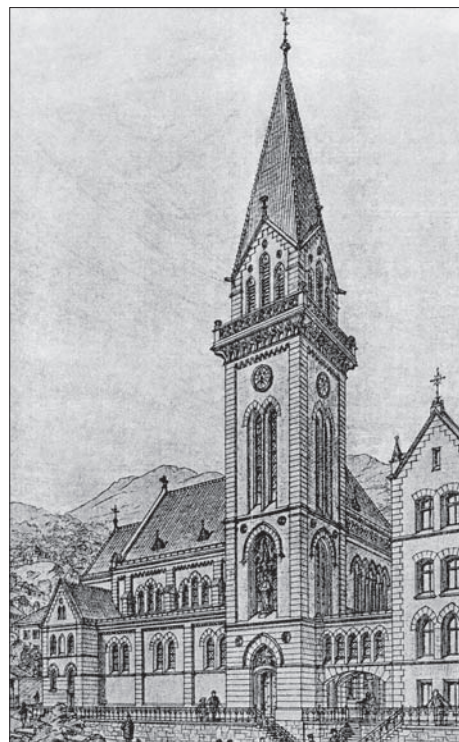
FIG. 15. J. VANCAS: PARISH CHURCH IN ŽEPČE, FRONT DESIGN AND FLOOR PLAN, 1886

SL. 16. J. VANCAS: CRKVA SV. ANTE NA BISTRIKU U SARAJEVU, 1911.-1914., IZGLED I PRESJECI
 FIG. 16. J. VANCAS: ST ANTHONY CHURCH IN BISTRİK, SARAJEVO, 1911-1914, VIEW AND SECTIONS

SL. 17. J. VANCAS: CRKVA SV. ANTE NA BISTRIKU U SARAJEVU, 1911.-1914., PERSPEKTIVNI POGLED I TLOCRTI
 FIG. 17. J. VANCAS: ST ANTHONY CHURCH IN BISTRİK, SARAJEVO, 1911-1914, PERSPECTIVE AND FLOOR PLANS

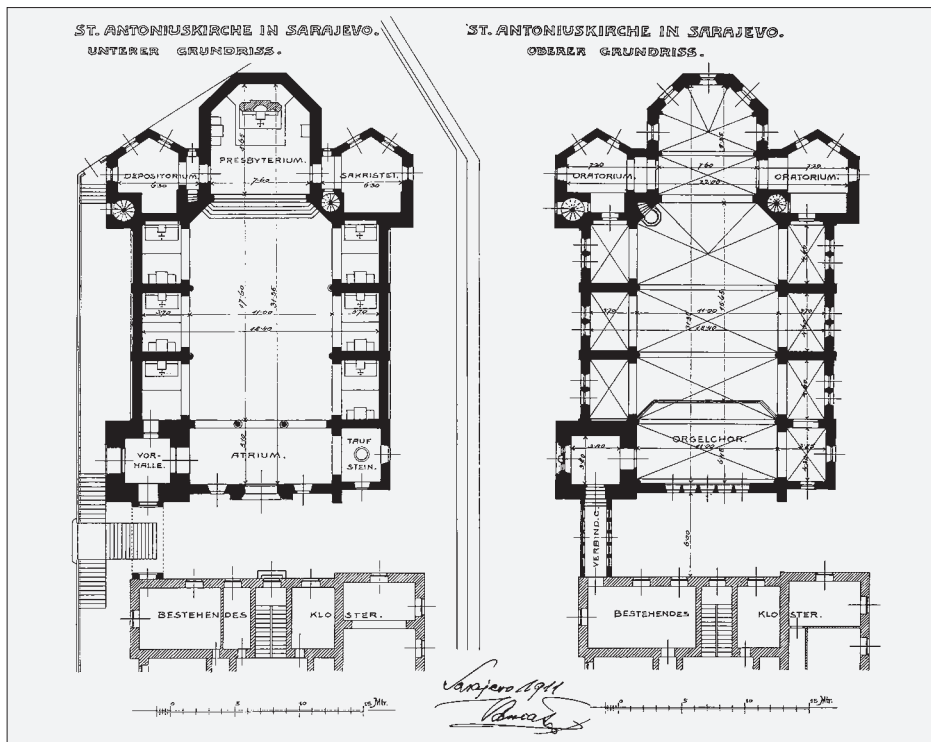
ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Iako nije velik, Vancašev neogotički opus, nastao za njegova skolovanja u Beču te na području Bosne i Hercegovine, odlikuje se izuzetnom raznolikošću. Od osobitoga je značenja, dakako – na prvome mjestu, katedrala Srca Isusova u Sarajevu koja se može ubrojiti, zahvaljujući korištenju lokalnih vrsta tek dijelom obrađenoga kamena pri oblikovanju pročelja, u najbolje sakralne neogotičke rea-

lizacije proistekle iz Schmidtove škole uopće. Pri oblikovanju manjih neogotičkih građevina, iako se primjećuje ponavljanje pojedinih oblikovnih rješenja koja se mogu smatrati i stanovitim potpisom arhitekta, također se uočava Vancaševa kreativnost u uvjetima koji su materijalno bili prilično oskudni.⁷⁰

⁷⁰ Vješto prilagodavanje investitoru, odnosno lokalnim prilikama, jasno će se moći uočiti i na njegovim radovima u Hrvatskoj, Sloveniji i Italiji. Ovi se radovi namjeravaju obraditi u sljedećem tekstu o neogotici u arhitekturi Josipa Vancasa.

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. BALABANIĆ, J.; KOLANOVIĆ, J. (1999.), *Korespondencija Josip Juraj Strossmayer – Serafin Vannutell 1881-1887*, Monumenta Vaticana Croatica, Posebna izdanja 1, Croatica Christiana – Fontes 14, Hrvatski državni arhiv, Kršćanska sadašnjost, Dom i svijet, Zagreb
2. BAOTIĆ, A. (2010.), *Prvostolna crkva Srca Isusova – Sarajevska katedrala*, „Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost”, 11: 57-78, Sarajevo
3. BAOTIĆ, A. (2011.), *Historicizam u arhitekturi na primjeru katoličkih sakralnih objekata u Sarajevu, 1878.-1918.*, „Međunarodna konferencija Bosna i Hercegovina u okviru Austro-Ugarske 1878.-1918. održana u Sarajevu, 30.-31.3.2009.”, Filozofski fakultet, 537-559, Sarajevo
4. BAOTIĆ, A. (2012.), *Sakralna skulptura i oltaristika u Vrhbosanskoj nadbiskupiji na prijelomu 19. i 20. stoljeća*, kvalificirajući rad na Poslijediplomskom doktorskom studiju Povijesti umjetnosti, Filozofski fakultet, Zagreb
5. BASLER, D. (1989.), *Katedrala u Sarajevu*, Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski, Sarajevo
6. BLAŽEVIĆ, F. M. (1917.), *Crkva sv. Ante Padovanskog u Sarajevu*, Nakladom odbora za gradnju crkve, Sarajevo
7. BOŽIĆ, J. (1988.), *Arhitekt Josip pl. Vancas*, „Graditelji Sarajeva”, Radio Sarajevo III. program, 379-390, Sarajevo
8. BOŽIĆ, J. (1989.), *Arhitekt Josip pl. Vancas. Značaj i doprinos arhitekturi Sarajeva u periodu austrougarske vladavine*, disertacija, Arhitektonski fakultet, Sarajevo
9. C. W. (1919.), *Zum 60. Geburtstag unseres o. M. Josef von Vancas (22. März 1859)*, „Monatschrift Wiener Bauhütte”, 3: 42-43, Bec
10. CEPELIĆ, M. (1906.), *Strossmayer prema Stadleru*, „Glasnik Biskupija bosanske i sriemske”, 12 (24.6.): 95-99, Đakovo
11. COLMAN, P. (1989.), *L'architecture néo-gothique en Wallonie et à Bruxelles*, „Il Neogotico nel XIX e XX secolo, I, Mazzotta, 91-99, Milano
12. DAMJANOVIĆ, D. (2006.), *Radovi hrvatskih arhitekata u časopisu Wiener Bauhütte*, „Radovi Instituta za povijest umjetnosti”, 30: 229-240, Zagreb
13. DAMJANOVIĆ, D. (2007.), *Đakovačka katedrala*, disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb
14. DAMJANOVIĆ, D. (2008.), *Arhitekt Josip Vancas i katedrala s biskupskim sklopom u Đakovu*, „Scrinia Slavonica, godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest”, 8: 174-188, Slavonski Brod
15. DAMJANOVIĆ, D. (2011.), *Becka Akademija likovnih umjetnosti i hrvatska arhitektura historicizma. Hrvatski učenici Friedricha von Schmidta*, Gliptoteka HAZU, Zagreb
16. DONIA, R. J. (2006.), *Sarajevo: biografija grada*, Institut za istoriju, Historijske monografije, knjiga 3, Sarajevo

17. GAVRANOVIĆ, B. (1935.), *Uspostava redovite katoličke hijerarhije u Bosni i Hercegovini 1881. godine (Prilog političkoj historiji Austro-ugarske Monarhije na Balkanu)*, Izdanje seminara za opću historiju novog vijeka Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Beograd
18. GRIJAK, Z. (2001.), *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, Biblioteka Hrvatska povjesnica, Monografije i studije, III/14, Hrvatski institut za povijest, Vrhbosanska nadbiskupija Sarajevo, Dom i svijet, Zagreb
19. HAIKO, P. [ur.] (1991.), *Friedrich von Schmidt (1825-1891): Ein gotischer Rationalist*, Historisches Museum der Stadt Wien, Beč
20. HORVAT, R. (1933.), *†Arhitekt Josip pl. Vančaš*, „Hrvatska revija”, 3: 193-195, Zagreb
21. JAGATIĆ, A. (1889.), *Spomenica o posveti prvostolne crkve 'Srca Isusova' u Sarajevu cetnaestoga i petnaestoga rujna 1889.*, Troškom Kaptola vrhbosanskoga, Sarajevo
22. JURIC Z. (2007.), *Josip Vančaš*, „Croatia SHR, Hrvatski udio u svjetskoj baštini”, I., Profil international d.d., 516-523, Zagreb
23. KARAMATIĆ, M.; NIKIĆ, A. (1990.), *Blago franjevačkih samostana Bosne i Hercegovine*, Biblioteka Turističke monografije, 26, Privredni vjesnik, Zagreb
24. KORTZ, P. (1888.), *Bericht über die Studienreise im Mai 1888, II*, „Wochenschrift des österreichischen Ingenieur- und Architekten-Vereins”, 36 (7.9.): 321-327, Beč
25. KOVAČIĆ, S.; JARAK, V.; VUJICA, B. (1990.), *Podmilacje*, Biblioteka Male turističke monografije, 42, Župni ured sv. Ive, Podmilacje, Zagreb
26. KRUŠEVAC, T. (1960.), *Sarajevo pod austro-ugarskom upravom 1878-1918*, Sarajevo od najstarijih vremena do danas, knjiga II, Muzej grada Sarajeva, Sarajevo
27. KRZOVIC, I. (1987.), *Arhitektura Bosne i Hercegovine 1878.-1918.*, Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine, Sarajevo
28. KUJUNDŽIĆ, J. (1966.), *Crkva sv. Ive u Podmilacju*, „Posebni otisak iz Dobrog pastira god. XV-XVI”, Sarajevo
29. KURTO, N. (1998.), *Arhitektura Bosne i Hercegovine: razvoj bosanskog stila*, Sarajevo Publishing, Međunarodni centar za mir, Sarajevo
30. MAKANEC, A. (1932.), *†Josip pl. Vančaš Požeški*, „Katolički tjednik”, 52 (25.12.): 2-4, Sarajevo
31. MARIĆ, F. (2000.), *Ljetopis katoličke župe Žepce 1879.-1999.*, Biblioteka „Nasi korijeni”, knjiga I, Hrvatski klub – Žepce, Zagreb, Rimokatolički župni ured, Žepce
32. MARIĆ, F. (2004.), *Vrhbosanska nadbiskupija početkom trećeg tisućljeća*, Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski, Vikarijat za prognanike i izbjeglice, Sarajevo/Zagreb
33. MARIĆ, F. (2007.), *Kronološka povijest izgradnje žepackih katoličkih župnih crkava. Povodom posvete treće župne crkve*, Župa sv. Ante Pado-vanskog, Žepce
34. MARIĆ, F. (2008.), *Kronologija žepackoga kraja 1458.-2008. Povodom 550. obljetnice prvoga pi-sanoga spomena Žepca*, Ekološki glasnik d.o.o., Opcinsko vijeće Žepce, Zagreb, Žepce
35. MARUŠEVSKI, O. (1988), *Vančaš u Krapini*, „Kaj. Jezicni i umjetnički izraz na kajkavskom tlu”, XXI/I-II: 67-78, Zagreb
36. MILANKOV, V. (2002.), *Baron Fedor Nikolić od Rud-ne*, „Temišvarski zbornik”, 3: 95-112, Temišvar
37. PILAR, M. (1930.), *Josip Vančaš-Požeški*, „Ljetopis JAZU za godinu 1928/29”, 42: 80-81, Zagreb
38. S. (1929.), *Unser jüngstes Ehren-Mitglied Ober-baurat Josef von Vančaš*, „Monatschrift Wiener Bauhütte”, 4-6: 1-3, Beč
39. SISA J. (2002.), *Neo-Gothic Architecture and Restoration of Historic Buildings in Central Europe, Friedrich Schmidt and his School*, „Journal of the Society of Architectural Historians”, 61/2: 170-187, Chicago
40. SISA J. (2005.), *Steindl Imre*, Az építészet meste-rei, Holnap Kiadó, Budimpešta
41. STRUKIĆ, I. (1901.), *Katolička crkva u Bosni*, „Spomen knjiga iz Bosne”, Naklada Kaptola vrhbosanskoga, Sarajevo
42. SZAVITS-NOSSAN, S. (1933.), *Arhitekt Josip Vančaš*, „Tehnički list”, 2 (31.1.): 29-30, Zagreb
43. ŠARIĆ, I. [ur.] (1901.), *Spomen knjiga iz Bosne*, Naklada Kaptola vrhbosanskoga, Sarajevo
44. VANČAŠ, J. (1898.), *Dorfkirchen in Bosnien und der Herzegovina*, „Zeitschrift des österreichischen Ingenieur- und Architekten-Vereins”, 3 (21.1.): 33-34, Beč
45. VANČAŠ, J. (1927.a), *Stolna crkva u Sarajevu, I.*, „Novosti”, 143 (25.5.): 3, Zagreb
46. VANČAŠ, J. (1927.b), *Stolna crkva u Sarajevu, II.*, „Novosti”, 144 (26.5.): 6, Zagreb
47. VANČAŠ, J. (1927.c), *Stolna crkva u Sarajevu, III.*, „Novosti”, 145 (27.5.): 5, Zagreb
48. VANČAŠ, J. (1930.), *Kako sam kao arhitekt došao u Bosnu; Uspomene g. Josipa pl. Vančasa, grad. nadsavjetnika*, „Većernja pošta”, 2724 (12.7.): 9, Sarajevo
49. ZATLOUKAL, P. (2001.), *Architecture of the 19th Century*, Prague Castle Administration, Dada, Prague
50. *** (1889.), *Prvostolna crkva 'Srca Isusova' u Sa-rajevu*, „Vrhbosna”, 18 (15.9.): 291-301, Sarajevo
51. *** (1890.), *Josip pl. Vančaš*, „Narodne novine”, 38 (15.2.): 4, Zagreb
52. *** (1894.a), *Die Kathedrale in Sarajevo, I*, „Der Bautechniker”, 51 (21.12.): 975-977, Beč
53. *** (1894.b), *Die Kathedrale in Sarajevo, II*, „Der Bautechniker”, 52 (28.12.): 993-996, Beč
54. *** (1896.), *Residenz des Erzbischofs und des Domcapitels in Sarajevo*, „Der Bautechniker”, 14 (3.4.): 249-250, Beč
55. *** (1910.), *Nova crkva u Podmilacju*, „Serafinski perivoj”, 1 (15.1.): 17, Sarajevo
56. *** (1915.), *St. Antonius-Kirche in Sarajevo*, „Der Bautechniker”, 14 (2.4.): 105-106, Beč

IZVORI

SOURCES

ARHIVSKI IZVORI

ARCHIVE SOURCES

1. AALUB – Arhiv Akademije likovnih umjetnosti u Beču
2. NAZ – Nadbiskupijski arhiv, Zagreb; DM-ZGN – Dijecezanski muzej – Zbirka građevnih nacрта
3. NSK-GZ – Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Grafička zbirka
4. TUWU – Technische Universität Wien, Universitätsarchiv
5. HDA – Hrvatski državni arhiv

DOKUMENTACIJSKI IZVOR

DOCUMENT SOURCE

1. VANČAŠ, J. (1932.), *Pedesetgodišnjica vrhbosanske nadbiskupije i katoličke crkve u Herceg-Bosni*, neobjavljeni rukopis koji se čuva u arhivi obitelji Junkovici u Zagrebu

INTERNETSKI IZVOR

INTERNET SOURCE

1. http://kons.gov.ba/main.php?id_struct=6&lang=1&action=view&id=278 (4.1.2014.)

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- SL. 1. HDA, fond br. 804, OFIK, kut. 18, cjelina II, 3, Razglednice i dopisnice
- SL. 2. Fotografija Ateliera Schädler, Sarajevo, 1897., Zbirka obitelji Junkovici, Zagreb
- SL. 3. VANČAŠ, 1883.?
- SL. 4. NAZ, DM-ZGN, sign. VII-5
- SL. 5. KORTZ, 1888: 325.
- SL. 6. JAGATIĆ, 1889: 5
- SL. 7. Foto: D. Damjanović, 15.5.2010.
- SL. 8. COLMAN, 1989: 96
- SL. 9. *** 1894.a: 977
- SL. 10. Foto: D. Damjanović, 15.5.2010.
- SL. 11. NAZ, DM-ZGN, sign. VII-5
- SL. 12. *** 1896: 249
- SL. 13. Zbirka razglednica NSK-GZ
- SL. 14. KOVAČIĆ, JARAK, VUJICA, 1990: 26
- SL. 15. VANČAŠ, 1898: Tafel V.
- SL. 16. Foto: D. Damjanović (14.5.2010.); *** 1915.
- SL. 17. *** 1915.; NAZ, DM-ZGN, sign. IV-8

SAŽETAK

SUMMARY

NEO-GOTHIC ARCHITECTURE OF JOSIP VANCAS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

The work of Josip Vancas (Sopron, 1859 – Zagreb, 1932), especially his realized projects in Croatia and Bosnia and Herzegovina, has been the subject of research interest in art history for decades. However, much of his personal life and work still remains unknown. During his prolific career he designed and realized more than 200 buildings: 70 churches, 10 governmental institutions, 12 school buildings, 6 hotels and coffee bars, 110 palaces and rentals, 10 banks etc., built over a wide area covering the present regions of Bosnia and Herzegovina, Croatia and Slovenia. This paper looks into the Neo-Gothic segment of his work: the works he realized during his academic studies in Vienna and the works built later in Bosnia and Herzegovina.

Vancas studied at the renowned Vienna institutions: the Polytechnic and the Academy of Fine Arts. He was a student of the two most significant Neo-Gothic mid-European 19th century artists: Heinrich Ferstel and Friedrich Schmidt. He showed keen interest in Gothic in his early student days: his graduation thesis at the Polytechnic was a Gothic cathedral project. During his studies at the Academy under the supervision of F. Schmidt he made a project for the completion of the church tower in Eppan/Appiano in South Tyrol. F. Schmidt noticed his talent and in 1883 recommended him to Benjamin Kallay, the Finance Minister of the Austro-Hungarian Monarchy and the Administrator of Bosnia. Vancas thus received a commission to design the new cathedral in Sarajevo, the capital of Bosnia and Herzegovina, which was occupied by the Austro-Hungarian forces in 1878.

The cathedral, dedicated to the Heart of Jesus, was built in early Gothic style between 1884 and 1889 as a three-nave two-steeple Neo-Gothic basilica. Its monumentality is indicative of the new status of Catholicism in Bosnia. All parts of its interior equipment such as altars, the pulpit, confessionals, stained glass windows, and painted surfaces were made according to Vancas's design. Thus the cathedral had been Neo-Gothic *Gesamtkunstwerk* before it was renovated during the 20th century. Josip Stadler, the archbishop at the time, put a great deal

of effort in its construction. Vancas thus became the main architect of his diocese.

The Cathedral has numerous elements which were typical of Vancas's later Neo-Gothic churches. Much like Schmidt (or Herman Bollé in Croatia), Vancas conceived all his churches in the form of a Latin cross. The shorter arms of the cross were sometimes transepts, but very often served as additions – sacristies or chapels as in the Sarajevo Cathedral. The nave is slightly taller than the aisles and this remained a typical feature of Vancas's three-nave Neo-Gothic structures. Likewise, all his later Neo-Gothic structures had the same characteristics: the polygonal shape of the sanctuary, the types of vaults (cross vaults in the nave and groin vaults in the sanctuary), and rectangular rooms serving as staircases and baptistries next to the main entrance.

The cathedral front features numerous motifs that were later repeated in Vancas's other works: the shapes of the window openings, the tall gable of the main front divided by niches and/or opened windows, the staircase tower(s) next to the sanctuary, and the colourful tile roofs.

Although Vancas built dozens of churches in Bosnia and Herzegovina, most of them were in Neo-Romanesque, Neo-Renaissance while one of them was even in Neo-Baroque style. Among the Neo-Gothic buildings in Bosnia, one can single out the Institute of St Augustine (1893), the archbishop's palace (1895) and the Franciscan church (1911-1914) in Sarajevo, the parish churches in Žepče (1889), Tuzla (1894), Vitez (1896-1900) and Podmilacje near Jajce (1910-1911). In his own text from 1898 Vancas pointed out that his main concern while building churches in Bosnia was to achieve the best possible integration of the architecture and its environment using locally available building materials. He explained what he meant by that, however, only in respect of the design of the church volume: village churches were made to look as picturesque as possible with the tower designed on the front while one-steeple churches in more urban-like places were designed symmetrically, probably with the in-

tention to adjust the design to the orthogonal street grid. He did not discuss the choice of style at all. Why then most of his churches, in particular the Franciscan monasteries but also the parish churches, were built in Neo-Renaissance or Neo-Romanesque style? It seems possible that he saw Gothic as an exclusively Western style (as Josip Juraj Strossmayer, the bishop of Đakovo did too) and therefore quite inappropriate for the easternmost regions of Roman Christianity. It seems even more probable that building in Gothic style was simply too expensive due to lavish decoration. Besides, the built heritage of Bosnia is not rich in Gothic monuments and so there was no historical reason to build in Gothic style. Moreover, stained glass windows render the interiors quite dark while the Neo-Renaissance churches, designed by Vancas at the time, were much lighter and more airy.

The Neo-Gothic parish churches, that Vancas designed in villages and smaller towns of Bosnia and Herzegovina, were mostly one-nave one-steeple structures.

The church in Podmilacje, a village near a small town Jajce, is an especially interesting example of Vancas's Neo-Gothic buildings in Bosnia. An old 15th century Gothic church, one of the very few preserved monuments from the Middle Ages, was incorporated in his design into a new and spacious Neo-Gothic structure in 1910-11. His attitude to renovation, i.e. the additions onto the medieval monuments, will be the subject of the next paper on his work in Croatia. It is obvious that he made no attempt to preserve every single part of the old church: the church tower and the front of the medieval building were demolished. As photographs of the church from the second half of the 20th century show, it is possible that the salvaged material – stone – was used for the buttresses of the new building. The old remarkable Gothic portal was then transferred into the courtyard of the Franciscan monastery in Jajce. The new one-nave church with the transept and the church tower on its front was one of his truly monumental Neo-Gothic works. It was completely demolished in the last war.

DRAGAN DAMJANOVIĆ

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

Dr.sc. **DRAGAN DAMJANOVIĆ** rođen je 1978. godine u Osijeku. Završio je studij povijesti i povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje na Odsjeku za povijest umjetnosti radi od 2003. Magistrirao je 2005. s temom „Arhitekt Fran Funtak“, a doktorirao 2007. s temom „Đakovačka katedrala“. Izabran je za docenta 2009., a izvanrednog profesora 2014. Glavni mu je interes vezan za povijest hrvatske arhitekture 19. i 20. stoljeća.

DRAGAN DAMJANOVIĆ, Ph.D. He graduated in history and art history from the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. Since 2003 he has been employed in the Department of Art History at the same faculty. He received his M.Sc. degree in 2005 and his Ph.D. in 2007. He became assistant professor in 2009 and associate professor in 2014. His main research interests are the history of the 19th and 20th century Croatian architecture.

